

Propagace ochrany přírody na Správě CHKO a biosférické rezervace Pálava pro nejbližší období

Jiří Matuška, Mikulov

Správy Chráněných krajinných oblastí (CHKO) jsou pracovišti, která si kladou mimo jiné za jeden z hlavních úkolů své práce naučit místní obyvatele a návštěvníky těchto oblastí chápat ochranu přírody jako poslání fungující ve prospěch přírody, jejího vzhledu a dalšího rozvoje. Základní limity stanovil nový zákon ČNR č. 114/95 Sb. o ochraně přírody a krajiny, který jasně formuloval ve svém § 78, odst.(3), že Správy „provádějí informační a kulturně výchovnou činnost“. Takto bylo vytvořeno teoretické zázemí pro pracoviště ochrany přírody na úrovni CHKO a na Správách mohlo dojít k jasnému funkčnímu strukturování s obsazením pracovníků vyčleněných pro tuto činnost. Bohužel, praxe však byla jiná, a musela se zabývat zejména dvěma problémy - jak zajistit výkon informační a kulturně výchovné činnosti personálně a finančně.

Na příkladu Správy CHKO Pálava bych rád ukázal vývoj této snahy a rád bych také presentoval současný způsob řešení.

V souvislosti s personálním posílením Správy v roce 1992 vyplývajícím z pověření k výkonu státní správy bylo díky stávajícímu obsazení pracovníky vytvořeno funkční pracovní místo pro pracovníka s hlavní náplní práce týkající se propagace a presentace myšlenek a zájmů ochrany přírody. Jako velmi dobrá a nadějná se jevila i kombinace obsazení tohoto místa pracovníci s velkými zkušenostmi s prací v nevládních ekologických a ochraně přírody blízkých organizacích. Představa moje, jako vedoucího pracoviště, byla vcelku jasná - zajistit kontakt s místními obyvateli a návštěvníky na takové úrovni, aby se co nejvíce utopily hroty sporů vznikajících z nevědomosti, neznalosti názorů a z neschopnosti vzájemné komunikace. Po více než ročním působení pracovnice jsem ale zjistil, k nemalému překvapení, že původní představa nebyla zdaleka realizována. Po vzájemném rozchodu se ukázalo jako doposud neřešitelné v podmínkách maloměsta, jakým Mikulov jistě je, sehnat a motivovat vhodného samostatného pracovníka pro tento obor. Proto muselo být přistoupeno k rozdělení povinností tohoto pracovníka mezi stávající zaměstnance.

Část propagační zajišťuje pracovnice pro dokumentaci, mající určité zkušenosti s ediční činností z předchozího pracoviště v Regionálním muzeu. Výsledky její roční práce jsou na velmi dobré úrovni, ať se jedná o publikaci o NPR Děvín, Geologickou mapu Pálavy nebo jiné materiály a aktivity, jako např. časopis REGIOM. Vedle publikační práce je její povinností i zajištění distribuce veškerých propagačních materiálů.

Zbývající část výchovné práce představuje přímé působení na obyvatele nebo návštěvníky území CHKO. Její garanci si ponechal vedoucí pracoviště, který také určuje v konkrétních případech spoluúčast ostatních pracovníků Správy. Domnívám se totiž, že každý odborný pracovník Správy CHKO by měl být schopen přednést na určité úrovni základní informaci o chráněné krajinné oblasti, o přírodních poměrech i o hlavních aktivitách a problémech spojených s praktickou ochranou území. V praxi je to zejména množství přednášek s diapositivy, besedy a terénní exkurze, kterých v průběhu roku absolvujeme několik desítek.

Aby informační a výchovná práce Správy CHKO Pálava byla na kvalitní úrovni, kterou jednak chceme sami dosáhnout a kterou nám ukládá i povinnost daná statutem biosférické rezervace UNESCO, zpracovali jsme základní koncepční materiál nazvaný „Strategie propagace ochrany přírody na Správě CHKO a BR Pálava na léta 1995 - 2000“. Jeho jediným a hlavním cílem je vymezit zájmové skupiny, na které je vhodné se zaměřit, a určit způsoby, jak dosáhnout žádoucího efektu. Obsah „Strategie...“ vychází z aktuální znalosti stavu vědomostí a chování místních obyvatel a návštěvníků v území CHKO a BR Pálava. Současně však ale musí zachytit a zohlednit možnosti finanční a personální současné Správy CHKO.

V první části textu je v rámci místních obyvatel definována jako prioritní skupina žáků a studentů všech typů škol, protože se domníváme, že je to skupina nejlépe dostupná a také skupina nejlépe tvárná a ovlivnitelná. Výrazná úloha zde může připadnout Domu dětí a mládeže. Podstatně složitější již ale bude působení na ostatní, převážně státní instituce a úřady pro jejich mnohdy zcela jednostranné zaměření. Nejsložitější se jeví kontakt se zájmovými organizacemi působícími v území, protože bývá mnohdy dosti složité dát do souladu zájmy ochrany přírody se zájmy skupiny. Příkladem mohou být například Moravský rybářský svaz, Českomoravská myslivecká jednota nebo Junák či Skaut, jejichž členové jsou často jen velmi těžko ochotni respektovat požadovaná omezení. Je třeba však také sebekriticky konstatovat, že tomuto stavu napomáhají i mnohdy nejasné nebo rozporuplné požadavky ochrany přírody. Samostatnou a výjimečnou skupinu v našem území tvoří římskokatolická církev,

zastoupená Proboštským úřadem. Její zájmy jsou v přírodní rezervaci definovány vlastnictvím pozemků a zejména objektů „Křížové cesty“, která je předmětem každoročních zářijových svatých poutí.

Z návštěvníků je dominující skupinou obec turistická ve všech svých vnějších podobách od klasických a bezproblémových „dálkoplazů“ v golfkách a pohorkách až po tzv. „luftáky“, schopné snobských pikniků v porostu kriticky ohrožených druhů rostlin pod tabulí vyznačující plochu rezervace. S touto skupinou však větší konflikty neprobíhají a je na ochraně přírody, jaký vztah si k nim sama vytvoří. Samostatnou a již podstatně problematičtější skupinou návštěvníků jsou sportovně zaměřené skupiny, presentované především cyklisty na horských kolech, padákovými letci a horolezci. Vyjmenované skupiny mají svoji činnost v rezervacích ze zákona zakázánu, a protože se svých sportovních výkonů nechtějí vzdát, dochází v terénu mnohdy k ostrým výměnám názorů. Arogance některých a neochota respektovat omezení vyplývající ze zákona jako obecné právní normy nutí mnohdy ochranu přírody k represivním opatřením. Ukazuje se, že i kompromisní snahy Správy některých jednotlivců nechtějí pochopit a tvrdě vyžadují zcela volné pole působnosti.

Výčet speciálních vybavení a činností propagace ochrany přírody je uveden v poslední části „Strategie“ a obsahuje např. již fungující muzejní expozice aktualizované o informace o ochraně přírody. Svéráznou a zajímavou formou jsou výstavy uměleckých děl, především malířů z regionu, kteří svojí tvorbou mohou výrazně ovlivnit myšlení místních občanů i návštěvníků. Stejně tak důležitou roli má informační kancelář, působící ve středu města Mikulova. Existuje fungující spolupráce s Městskou knihovnou na knižní výpůjční službě pro oblast ochrany přírody a krajiny. Samostatnou kapitolu tvoří spolupráce Správy se sdělovacími prostředky, zejména s novinami a časopisy, televizí, rozhlasem a také filmem. Pravidelné rubriky dnes již sice neexistují, ale přesto je kontakt docela úzký. Publikační činnost je řízena z vlastních prostředků Správy CHKO nebo profituje ze spolupráce s jinými vydavateli.

Zvláštní pozornost je věnována terénnímu informačnímu systému, který je navrhován na několika úrovních. Každá obec situovaná v CHKO by měla být vybavena většími informačními panely usměrňujícími pohyb návštěvníků, které informují o zásadních a zajímavých záležitostech v obcích a jejich nejbližším okolí. Systém těchto panelů v obcích musí být vzájemně obsahově propojen a musí navazovat na další úroveň, kterými jsou panely umístěné ve zvláště chráněných územích, poskytující podrobnější informace o jejich ochraně. Informační panely budou doplněny obnovenými tabulemi naučných stezek, sítí turistických a cykloturistických tras a dalšími doplňkovými tabulkami.

Závěrečná část materiálu je věnována strážní ochraně přírody, která je institutem ze zákona a měla by mít spíše informační a kontrolní poslání, než být pouze represivní složkou ochrany přírody. Zde se jeví velké pole působnosti pro vedení ochrany přírody, protože dobrá stráž přírody se nepřijímá, ale vychovává.

Na závěr mého příspěvku zůstává nezodpovězena jedna zásadní otázka: podaří se v daných podmínkách pracovišti ochrany přírody, tj. Správě CHKO a BR Pálava, naplnit myšlenky „Strategie...“, nebo zůstane opět pouze u dalšího teoretického elaborátu? Domnívám se, že doposud jsou na našem pracovišti, a jistě i na dalších podobných v republice, lidé schopní pro její realizaci udělat maximum. A pokud k tomu bude podána i patřičně silná ruka resortního ministerstva, jsem přesvědčen o účelnosti a opodstatněnosti této práce.

Strategie propagace ochrany přírody na Správě CHKO a BR Pálava na léta 1995-2000

V souladu s potřebami pracoviště Správy CHKO a BR Pálava při pozitivním prosazování záměrů a úkolů ochrany přírody ve vymezeném území a ve smyslu § 78, odst. 3/ zákona ČNR č.114 Sb. o ochraně přírody a krajiny, podle něhož Správa CHKO provádějí i informační a kulturně-výchovnou činnost, byla zpracována v průběhu roku 1994 Strategie propagace ochrany přírody na Správě CHKO a BR Pálava na léta 1995-2000. Materiál vychází z projektu ekologicko-výchovné činnosti v ochraně přírody, zpracovaného na ČÚOP v Praze ing. Janou Ledvinovou a využívajícího náměty z regionálních pracovišť státní ochrany přírody.

Strategie vychází z aktuální znalosti stavu vědomostí a chování místních obyvatel a návštěvníků v území CHKO a BR Pálava. Současně se snaží zachytit a využít možnosti finanční a personální na Správě CHKO.

A. Místní obyvatelé CHKO

1. Školy a učiliště

a) základní školy (Mikulov - Pavlovská ul., Komenského nám., Valtická ul., Dolní Dunajovice, Dolní Věstonice)

na podzim (X-XII) uskutečnit přednášky s promítáním diapositivů a besedami na všech školách v počtech a třídách dohodnutých s učiteli jednotlivých škol, na jaře (IV-VI) uskutečnit exkurzi v terénu (Pálava nebo okolí školy) s praktickým výkladem a demonstrací přírodnin

b) střední školy (Gymnázium Mikulov, Střední hotelová škola Sedlec)

na podzim (X-XII) uskutečnit přednášky s promítáním diapositivů a besedami v prvních ročnících, na jaře (IV-VI) uskutečnit exkurzi v terénu CHKO s praktickým výkladem k ochraně přírody a demonstrací přírodnin

c/ zvláštní školy (Zvláštní škola internátní Mikulov)

podle požadavku vedení školy uskutečnit přednášky s promítáním diapositivů a besedou v průběhu školního roku a brigádu v okolí Mikulova se zohledněním požadovaných prací

d/ učiliště (SOU Mikulov, Rodinná škola Mikulov)

podle požadavků vedení školy uskutečnit na podzim (X-XII) přednášku s promítáním diapositivů a brigádu ve vybraných zvláště chráněných částech přírody

2. Dům dětí a mládeže Mikulov

v zimním období uskutečnit pro zástupce základních škol výchovnou soutěž ve znalostech z ochrany přírody a krajiny (po předchozí výchovné kampani na základních školách)

3. Úřady

a) městské a obecní úřady (MÚ Mikulov, OÚ Bavory, Bulhary, Dol.Věstonice, Horní Věstonice, Klentnice, Pavlov, Perná, Milovice, Sedlec)

zabezpečit pravidelnou účast zástupců Správy CHKO na jednáních zastupitelstev měst a obcí, realizovat instalaci a zabezpečit údržbu informačních panelů v obcích za vzájemné spolupráce mezi Správou CHKO a obcemi

b) Finanční úřad Mikulov

minimálně 1x ročně provést vzájemné informování o postupech v ochraně přírody, zejména při ukládání finančních sankcí

c) Úřad práce Mikulov

spolupracovat průběžně na využívání sezónních pracovníků z řad nezaměstnaných pro potřebu prací v ochraně přírody

4. Armáda

a) VÚ Mikulov

kontaktovat se a dále spolupracovat s útvarovými ekology, podle požadavků provést besedy o ochraně přírody s promítáním diapositivů na jednotlivých útvarcích, pro výjimečné akce Správy CHKO, zejména v terénu, využívat po dohodě s vedením útvarů jednotlivce i techniku armády

b) odloučená jednotka Děvín

posádku pracoviště v NPR Děvín průběžně informovat o záměrech ochrany přírody v NPR s požadavkem na spolupráci při dodržování ochranných podmínek

5. Policie

a) Státní policie, obvodní odd. Mikulov

poskytnout základní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO, průběžně je doplňovat a aktualizovat, vzájemně spolupracovat při konkrétních dohodnutých akcích v terénu, zejména při šetření přestupků proti ochranným podmínkám CHKO

b) Městská policie Mikulov

poskytnout základní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO a zejména okolí města Mikulov, průběžně je doplňovat a aktualizovat, vzájemně spolupracovat při zajišťování pořádku na území města a okolních zvláště chráněných území (PR Svatý Kopeček, PR Turolď, PR Šibeničník)

c) Pohraniční policie Mikulov

poskytnout základní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO, zejména o příhraniční oblasti, průběžně být v kontaktu, především při práci a pohybu v okolí státní hranice

d) Celní stráž Mikulov

poskytnout základní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO, bližší konzultace a informace z oblasti naplňování dohody CITES

6. Zájmové organizace

a) Moravský rybářský svaz (MO Mikulov, MO Rakvice)

poskytnout základní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO, zejména ve vztahu k rybářství členské základně místních organizací

b) Českomoravská myslivecká jednota (MS Mikulov - Tuřold, Mikulov - Nivy, Bulhary, H.Věstonice, D.Věstonice, Sedlec, Pavlov, Perná - Stolová hora)

poskytnout základní údaje o ochraně přírody a krajiny CHKO, zejména bližší informace o vztahu k mysliveckému využívání území členské základně místních sdružení

c) Klub českých turistů Břeclav

poskytnout základní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO, zejména o turistickém využití území, konzultovat vedení turistických tras a akcí s pověřeným zástupcem

d) Klub důchodců Mikulov

pravidelně v zimním období poskytnout základní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO formou přednášky s promítnutím diapositivů

e) Junák Mikulov

v zimním období uskutečnit besedu s promítnutím diapositivů o CHKO, v létě uskutečnit setkání s jednotlivými oddíly v terénu, popř. na jejich táborech, v případě zájmu zabezpečit možnost brigád zejména ve zvláště chráněných územích

f) Český svaz ochrany přírody, ZO Mikulov

průběžně pokračovat ve spolupráci při propagaci a zabezpečení aktivní ochrany přírody, zejména organizováním strážní a informační služby v CHKO, účasti na péči o zvláště chráněná území, realizací záchranných a výzkumných programů a dalšími formami

7. Římskokatolická církev, proboštský úřad Mikulov

vzájemně se informovat o aktuální situaci v PR Svatý kopeček v oblasti ochrany přírody, oprav církevních objektů Křížové cesty, návštěvnosti a organizování Svaté pouti

B. Návštěvníci CHKO

1. **Turisté** (jednotlivci a skupiny návštěvníků CHKO přicházející pěšky nebo přijíždějící motorovými osobními či hromadnými dopravními prostředky za účelem pěší turistiky)
2. **Cykloturisté** (jednotlivci a skupiny návštěvníků CHKO přijíždějící do území na kolech za účelem silniční nebo horské cykloturistiky)
3. **Parašutisté a rogalisté** (převážně jednotlivci vybavení příslušným sportovním vybavením, tj. padákem a závěsným křídlem, využívající terénní možnosti jednotlivých kopců Pavlovských vrchů, tj. Děvína, Stolové hory a Svatého kopečku)
4. **Horolezci** (převážně jednotlivci vybavení příslušným sportovním vybavením, využívající horolezecký areál v NPR Děvín)

- všechny výše uvedené skupiny návštěvníků ovlivňovat pomocí všech dále uvedených forem vybavení a činností v CHKO (viz. část C) a jednáním s oficiálními zástupci těchto skupin

C. Speciální vybavení a činnosti

1. **Muzejní expozice**

a) Expozice Regionálního muzea Mikulov (zámek Mikulov, Dolní Věstonice)

součástí expozic budou aktualizované základní informace o ochraně přírody a krajiny v CHKO Pálava

b) Expozice Správy CHKO a BR Pálava Mikulov

do konce roku 1996 bude v budově Správy zřízena expozice o druhové rozmanitosti (biodiverzitě) CHKO Pálava obsahující i zásadní informace o ochraně přírody a krajiny CHKO

2. **Výstavy**

(výstavní a jiné vhodné prostory v Mikulově a ostatních obcích území CHKO)

ve spolupráci s umělci regionu a za spoluúčasti vhodných firem, organizací a jednotlivců budou organizovány výstavy, a to zejména výtvarných děl tematicky zaměřených na ochranu přírody

3. **Turistická informační kancelář ADONIS (Mikulov)**
ve spolupráci s TIK ADONIS bude realizována většina publikačních záměrů a organizována většina výchovných akcí v území CHKO
4. **Knihovna a videotéka Správy CHKO**
zejména pro místní obyvatele a studenty budou umožněny výpůjčky z knihovny a videotéky Správy CHKO, případně i Městské knihovny v Mikulově
5. **Spolupráce Správy CHKO se sdělovacími prostředky**
 - a) noviny a časopisy (celostátní a okresní noviny, různé časopisy a periodika)
v okresních novinách budou pokud možno pravidelně presentovány akce či záměry ochrany přírody, v ostatních tiskovinách budou příležitostně presentovány odborné či popularizační články a příspěvky z oblasti ochrany přírody
 - b) televize a rozhlas (celostátní i regionální vysílání televizních rozhlasových stanic)
v regionálních pořadech budou ze strany Správy CHKO poskytovány informace o aktualitách z ochrany přírody a krajiny v CHKO, v celostátních pořadech budou presentovány nejvýznamnější události z ochrany přírody v CHKO
 - c) film a video (filmová studia dle zájmu)
v odůvodněných případech bude umožňováno filmovým štábům natáčení i ve zvlášť chráněných územích CHKO, zejména v případech bezproblémového průběhu natáčení a pořadů propagujících ochranu přírody a krajiny
6. **Publikační činnost**
 - a) vlastní publikace vydávané z prostředků Správy CHKO
s ohledem na finanční možnosti Správy a sponzorské příspěvky bude realizována příslušná část publikačního plánu Správy, zejména monotematické publikace informačního charakteru
 - b) ostatní publikace vydávané z jiných prostředků
podle publikačního plánu a zájmu partnerů bude zajištěna spolupráce na vydání různých publikací s informacemi o ochraně přírody, zejména komerčně zaměřených, např. s firmou ADONIS
7. **Terénní informační systém**
 - a) informační panely v obcích v CHKO
ve spolupráci s obcemi, okresním úřadem a dalšími subjekty budou na strategických místech v obcích (náměstí, návěs apod.) umístěny informační panely usměrňující pohyb návštěvníků a informující o zásadních a zajímavých záležitostech obcí a okolí; systém panelů musí být vzájemně obsahově propojen a navazovat na sebe a musí být průběžně udržován; panely budou obsahovat název a plánek obce, označení CHKO, informace pro návštěvníky a další informační texty o obcích a službách
 - b) informační panely ve zvlášť chráněných územích (ZCHÚ)
panely budou umístěny u všech přístupových míst vybraných ZCHÚ a budou obsahovat informace o daném ZCHÚ a bližší údaje o ochranných podmínkách daného území; panely budou obsahovat označení, situační plánek a informační text ZCHÚ, informace pro návštěvníky, kresby přírodnin a informační piktogramy
 - c) naučné stezky v NPR Děvín, PR Svatý kopeček a PR Turoid
v terénu vybraných ZCHÚ budou z prostředků Správy CHKO rekonstruovány nebo nově zřízeny přírodovědné naučné stezky podle samostatných projektů
 - d) turistické trasy v CHKO
po dohodě s Klubem českých turistů - značkářskou sekcí - bude provedena revize vedení a značení turistických tras v CHKO a zajištěna jejich údržba
 - e) cykloturistické trasy navržené v CHKO
ve spolupráci s referátem regionálního rozvoje Okresního úřadu v Břeclavi a příslušnými obcemi budou projednány, odsouhlaseny a realizovány cykloturistické trasy v CHKO a okolí
 - f) doplňkové informace v krajině a sídlech
po dohodě s odbornými pracovišti Archeologického ústavu AV ČR a Památkového ústavu v Brně a obcemi budou realizovány doplňkové informace o území CHKO z oblasti archeologie, historie, památkové péče a ostatních, samostatně budou v krajině a v obcích označeny památné stromy

8. Stráž ochrany přírody

stráž ochrany přírody, složená ze strážců a zpravodajů, bude i nadále působit jako informační a kontrolní orgán v celém území CHKO, zejména v přístupných ZCHÚ (NPR Tabulová, NPR Děvín, PR Růžový vrch, PR Svatý kopeček, PR Turoid)

(říjen 1994)

Zusammenfassung:

Propagation des Naturschutzes in der Verwaltung des Landschaftsschutzgebietes und Biosphärischen Reservats Pálava für den nächsten Zeitraum

Im Beitrag wird am Beispiel der Verwaltung des Landschaftsschutzgebietes und biosphärischen Reservats Pálava das aktuelle Verhalten von Arbeitsstellen für Natur- und Landschaftsschutz bewertet. Weiter wird eine Konzeption vorgestellt, nach der sich die Tätigkeit der Verwaltung des Landschaftsschutzgebietes und biosphärischen Reservats Pálava bis zum Jahr 2000 richten wird.